

تحلیل عوامل مؤثر بر نحوه گذران اوقات فراغت در شهر تهران (نمونه موردی: منطقه ۲۲)

دریافت مقاله: ۹۷/۱۲/۳ پذیرش نهایی: ۹۸/۱۱/۱۴

صفحات: ۳۶۱-۳۷۷

علی موحد: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران^۱.

Email: movahed@khu.ac.ir

علی شماعی: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Email: shamaiali@yahoo.com

مهناز بهمنی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Email: Bahmani.majles@gmail.com

چکیده

اوقات فراغت جزء جدایی ناپذیر زندگی روزمره در دنیای امروز است. امروزه اوقات فراغت عرصه اجتماعی نوینی است که عوامل مختلفی در آن تأثیر دارند. از این روز شناخت این عوامل و بررسی میزان نقش و تأثیر آن بر اوقات فراغت فعال (خارجی) و غیر فعال (خارجی) نقش به سزایی مدیریت درست شهر دارد. از این رو در تحقیق حاضر با استفاده از روش اکتشافی در پی شناخت عوامل مؤثر بر اوقات فراغت در منطقه ۲۲ شهر تهران است. این تحقیق از نوع کاربردی و به لحاظ زمانی مقطعی است. روش گردآوری داده‌ها بصورت پیمایشی و ابزار آن پرسش نامه است. این تحقیق با بکارگیری روش‌های آماری استنباطی و بکارگیری نرم افزار SPSS و تحلیل‌های آماری همچون همبستگی، رگرسیون و تی تست سعی نمود که ضمن تجزیه و تحلیل نوع روابط میان متغیرهای مستقل تحقیق (عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی) و متغیر وابسته (اوقات فراغت فعال و غیر فعال)، به شناخت بیشترین تأثیر و کمترین تأثیر متغیرها نائل شود. نتایج تحقیق نشان داد میزان تأثیر و همبستگی عوامل در نوع اوقات فراغت (فعال و غیر فعال) متفاوت است. به عبارت دیگر اوقات فراغت داخلی یا غیر فعال کمتر تحت تأثیر محیط خارجی و شرایط زمینه‌ای قرار دارد. اما در طرف دیگر اوقات فراغت فعال یا خارجی در منطقه ۲۲ تهران به شدت تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای و محیط بیرونی است. مؤلفه‌های زیبا شناختی و امکانات زیرساختی بیشترین رابطه را با اوقات فراغت فعال و مؤلفه‌های اقتصادی و عملکردی و اقتصادی کمترین تأثیر را دارند. در اوقات فراغت غیر فعال. بیشتر ضریب تأثیر مربوط به مؤلفه امکانات زیرساختی و کمترین آن مربوط به مؤلفه اقتصادی است.

کلید واژگان: پایگاه اجتماعی و اقتصادی، اوقات فراغت، سبک زندگی، منطقه ۲۲ شهرداری تهران.

۱. نویسنده مسئول: تهران، مفتاح جنوبی، دانشگاه خوارزمی، دانشکده علوم جغرافیایی، گروه جغرافیای انسانی

مقدمه

اوقات فراغت و نحوه گذران آن از مباحثی است که پس از انقلاب صنعتی به موضوعی مهم تبدیل شده است. در دوران جدید نیاز به گذران مناسب اوقات فراغت از جمله نیازهای مهم افراد به شمار می‌رود. در حقیقت اوقات فراغت، عرصه اجتماعی نوینی است که در بستر مدرنیته، تغییرات فرهنگی اجتماعی معاصر و رشد مصرف‌گرایی، معنا و اهمیت یافته است. فرایند صنعتی شدن موجب از هم گسیختگی و پاره پارگی فزاینده زندگی روزانه افراد شده است و در نتیجه تفکیک فزاینده‌ای بین ساعات کار و ساعت غیرکاری ایجاد کرده است. از این‌رو در جوامع جدید امکان فراغت بیشتری برای افراد فراهم شده و اوقات فراغت به عرصه‌ای رو به گسترش همراه با تنوع تبدیل شده است تا جایی که امروزه از تمدن فراغت صحبت به میان می‌آید (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۳). در گذشته اوقات فراغت را به معنای مجموعه فعالیت‌های ترکیب شده که آموزنده و آگاهی بخش بوده، در نظر گرفته شد. امروزه اوقات فراغت را فرصتی برای پرداختن به بعضی از فعالیت‌ها خواه جدی یا نسبتاً غیرفعال که ضرورت‌های زندگی اقتضاء نکرده باشد، تعریف می‌نمایند (Caldwell, 1999: 57). چاپ و همکاران با توصیف اوقات فراغت به منزله فعالیتی متمایز از کار، بعنوان هدف به آن نگاه می‌کنند؛ در حالی که خود کار و وسیله‌ای برای رسیدن به هدف است (Chubb, 1981). اوقات فراغت در هر روش و مفهومی مورد تعریف قرار گیرد، یکی از معرف‌های سبک زندگی به شمار می‌رود. به عبارتی اوقات فراغت و نحوه گذران آن یکی از شاخص‌های اساسی سبک زندگی است و شیوه زندگی افراد نیز معمولاً خود را در گذران اوقات فراغت نشان می‌دهد (Katz et al, 1999). میزان دسترسی افراد به منابع مادی، منابع فرهنگی می‌تواند موقعیت اجتماعی و اقتصادی او را تعیین و به همراه مسائل امنیتی و امکانات زیرساختی نوع خاصی از سبک زندگی را برای آنان ایجاد و میزان و نحوه برخورداری آنان را از امکانات فراغتی مشخص نماید (شکوری، ۱۳۸۵: ۴). به عبارتی پدیده گذران اوقات فراغت تحت تأثیر عوامل اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی و جنبه‌هایی مختلفی از جمله مسائل زیبا شناختی، زیرساختی و... می‌باشد. افراد همان‌طور که رشد می‌کنند و بزرگ می‌شوند برای بقاء و کامیابی همواره به گذران اوقات فراغت متکی هستند. انسان‌ها برای حفظ سلامت و انجام فعالیت‌های لذت بخش به گذران اوقات فراغت می‌پردازند (Wood, 2012). هدف این پژوهش بررسی عواملی عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی بر نحوه گذران اوقات فراغت شهروندان در منطقه ۲۲ شهرداری تهران و تفاوت‌های موجود و اوقات فراغت فعال و اوقات فراغت غیر فعال در این رابطه است.

مبانی نظری

تعریف فراغت را با واژه Leisure در انگلیسی و واژه Leisir در فرانسه مترادف دانسته‌اند (قرخلو، ۱۳۸۶: ۴۸). در تعریف اوقات فراغت چنین آمده است: که اوقات فراغت یعنی آن بخش از زمان بیداری که انسان از تعهدات شغلی و کار مولد آزاد است و به طور دلخواه به استراحت و ترمیم قوا و رفع خستگی روحی و جسمی می‌پردازد (منشی زاده، ۱۳۷۶: ۲۱). ژوفردومازیر معتقد است: فراغت مجموعه‌ای از اشتغالاتی است که فرد کاملاً به رضایت خود یا برای استراحت یا برای تفریح یا به منظور توسعه اطلاعات یا آموزش غیرانتفاعی یا مشارکت اجتماعی داوطلبانه بعد از آزاد شدن از الزامات شغلی، خانوادگی و اجتماعی به آن می‌پردازد (دومازیر، ۱۳۷۵). در جهان پر تنش

امروز که انسان‌ها به دلیل مشغله فراوان، همواره احساس خستگی می‌کنند، اهمیت اوقات فراغت بر همگان روشن است. فراغت می‌تواند تأثیر مثبتی بر زندگی افراد بگذارد تا از زندگی خود لذت برند. این تأثیر به فرد منتهی نشده، بلکه چون افراد، جامعه را تشکیل می‌دهند، فراغت مناسب به برنامه کلان هر جامعه نیز کمک خواهد کرد (پوراسماعیل، ۱۳۸۵: ۱۸۳). از آنجایی که اوقات فراغت و نحوه گذران آن یکی از شاخص‌های اساسی سبک زندگی به شمار می‌رود و به بیان دیگر، شیوه زندگی افراد معمولاً خود را در گذران اوقات فراغت نشان می‌دهد (خواجه نوری و مقدس، ۱۳۸۷: ۱۴۱)، محققان فراغت و بسیاری از نظریه پردازان اجتماعی بر این نکته اتفاق نظر دارند که رفتارها و مصارف فراغت، وجه مهمی از سبک زندگی افراد را در جامعه معاصر تشکیل می‌دهند. خودآزمایی و خودآگاهی مبتنی بر سبک، الگوهای کنش تمیزدهنده اعضای جامعه، الگوهایی از مصرف که در برگیرنده ارجحیت‌ها، سلیقه‌ها و ارزش‌ها هستند. شیوه‌های منحصر به فردی که افراد براساس آن‌ها زندگی روزانه خود را سازمان دهی می‌کنند و دیگر مؤلفه‌های مشابهی که اغلب در تعریف سبک زندگی به کار گرفته می‌شوند، آشکارا بیشترین تجلی خود را در کنش‌های فراغتی می‌یابند. بدین ترتیب گزاف نخواهد بود اگر فراغت را هسته اصلی سبک زندگی بدانیم. کنش‌های فراغتی، همچنین از جهات دیگری نیز شایستگی اینکه به عنوان سبک فراغتی خوانده شوند را دارا هستند. فراغت‌ها اغلب دلالت بر زمینه‌های ارزشی دارند. سبک‌های فراغتی همچنین ممکن است هم برآورده از انتخاب و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی افراد باشند و هم شرایط، تنگناها، محدودیت‌های فردی، ساختاری و فرهنگی را بازتاب دهند (Featherston, 1987:59).

نومیر از صاحب نظران برجسته اوقات فراغت عوامل فردی فراغت را شامل سلائق اجتماعی، حالات عاطفی و عادات می‌داند و معتقد است علایق و تمایلات اولیه انسان غیر از گرسنگی و تشنگی، اشتیاق با یاری دیگران را شامل می‌شود. وی با ارتباط فراغت و فرهنگ اعتقاد دارد و معتقد است که با دگرگونی جامعه و فرهنگ در طول تاریخ، فراغت هم دچار تحول شده است. این تغییر از عادات قومی در گذشته به صورت نهاد در سالهای اخیر به گونه‌ای است که فراغت به صورت بخشی از ارزشهای مورد قبول و دارای اهمیت جامعه در آمده است. (موموندی، ۱۳۸۰: ۴۲؛ فخریان و معینی، ۱۳۹۳: ۳۱).

بررسی ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی و فردی افراد بر گذران اوقات فراغت توسط ماکس وبر به عنوان مطالعات سبک زندگی و فراغت بیشتر مطرح شد. پس از او وبلن^۱ با طرح مصرف همچشمانه بررسی‌های جدید سبک زندگی و فراغت طبقات تن آسا را مطرح کرد. گرهگاه این سنت وبر وبلنی، نظریات سبک زندگی و فراغتی بوردیو است که با تأکید بر طبقات و سبک زندگی که او آن را عادت واره می‌نامید، دیدگاه جدیدی را در عرصه فراغت و سبک زندگی به وجود آورد (باقری و بهمنی، ۱۳۹۳: ۲۰۹). از نظر بوردیو^۲ و مفهوم سبک زندگی عواملی که بر نوع انتخاب افراد از چگونگی صرف وقت در هنگام فراغت تأثیر می‌گذارند، بسیارند. دسته اول این عوامل به خود فرد ارتباط دارند: اینکه فرد در چه مرحله‌ای از زندگی قرار دارد، نیازهایش کدامند، دارای چه علایقی است، نگرش‌هایش کدامند، چه توانایی‌هایی دارد، شرایط رشدش چگونه بوده است و چه شخصیتی دارد؛ دسته دوم این عوامل به محیط و شرایطی مرتبط می‌شود که فرد در آنها قرار دارد: بافت اجتماعی که فرد نیز جزئی از آن است،

1. Vilen

2. Bordiu

زمانی که در اختیار دارد و نیز شغل و درآمدش که تورکیلدنس از آن با عنوان عوامل اجتماعی و محیطی یاد می‌کند؛ دسته سوم این عوامل نیز به موقعیت‌ها و خدماتی که در اختیار فرد قرار دارند؛ از جمله منابع، تسهیلات، برنامه‌ها، فعالیت‌ها و نحوه مدیریت آنها مربوط می‌شود (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۰: ۷۳). در این تحقیق بر اساس نظریه بوردیو و مفهوم سبک زندگی، به متغیرهای اساسی مفهوم سبک زندگی که شامل جنس، سن، سطح تحصیلات و میزان درآمد بر گذران اوقات فراغت می‌باشد، پرداخته شده است. اما اقبل از بررسی این متغیرها در جامعه مورد مطالعه لازم است که در توضیح مبانی نظری بیشتر تک تک این متغیرها باید گفته شود که بعنوان مثال در زمینه تفاوت‌های جنسیتی در اوقات فراغت به نظرهای تقریباً همگنی برمیخوریم که عمدتاً ناظر بر جامعه پذیری متفاوت زنان و مردان، تفاوت در محدودیتهای اجتماعی و تقیدات ایشان، مسئولیت بالاتر زنان در امور خانه و نگهداری از فرزندان، غلبه و فرهنگ مردسالاری و تسلط ایشان بر فراغت زنان و ایجاد محدودیت از طرف ایشان می‌باشد (روحک، ۱۳۸۸: ۱۱۱). از طرفی هر چه بر میزان تحصیلات افراد افزوده شود، میزان اوقات فراغت افراد نیز بیشتر می‌شود و از طرفی، افراد با تحصیلات بالاتر بیشتر به اوقات فراغت غیرفعال می‌پردازند، مثل تماشای تلویزیون، مطالعه آزاد، استفاده از اینترنت و غیره، زیرا افراد با تحصیلات دانشگاهی به ضرورت افزایش سطح آگاهی و به دلیل حضور در محیط‌های آموزشی، به فراغت‌هایی که جنبه آموزشی و یادگیری دارند، بیشتر می‌پردازند. همان طور که تورکیلدنس^۱ عنوان می‌کند، نوع تحصیلات و طول مدت تحصیل در ارتباطی تنگاتنگ با محیط رشد، طبقه، شغل، درآمد و دیگر عوامل تأثیرگذار بر فراغت هستند. همه این عوامل در میزان مشارکت بالاتر افراد نقش دارند. تحصیلات تا حدی نیز می‌تواند بر نوع فراغت انتخاب شده تأثیر بگذارد (تورکیلدنس، ۱۳۸۲: ۱۷۶). همچنین مطالعات شون برن^۲ و همکاران (۲۰۰۲) نشان داد که میزان مشارکت مردان در گذران اوقات فراغت بیشتر از زنان بوده است و اوقات فراغت با سن رابطه عکس و با درآمد و تحصیلات رابطه مستقیم دارد. مطالعات مبانی نظری در دوران معاصر نشان می‌دهد که افزایش سال‌های تحصیل و دیررسی ورود انسان به بازار کار و افزایش سن ازدواج، دورانی نسبتاً طولانی را در زندگی انسان‌ها پدید آورده که جوانی خوانده می‌شود. انسان جدید از کودکی مستقیماً به بزرگسالی قدم نمی‌گذارد، بلکه دوره‌ای در زندگی او رخ نموده است که با فقدان یا قلت مسئولیت پذیری مترادف است و در آن اوقات فراغت سهم بزرگی یافته است. استودولسکا در مطالعه‌ای نشان داد که اوقات فراغت مشروط به پایگاه خاص خانوادگی، شبکه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. مطالعات هامبر و همکاران ۲۰۰۶، واگنر ۲۰۰۶، شینو و همکاران ۲۰۰۴ و فیلیپ ۱۹۹۹ نیز نشان می‌دهد که متغیرهای جمعیتی و پایگاه اجتماعی نقش مهمی در فراغت افراد دارد. (محمدی ده چشمه، ۱۳۹۷: ۲۲۰). این مطالعه در پی تحلیل متغیرهای مؤثر بر الگوی فراغت است که پایگاه اقتصادی (درآمد) یکی از جمله متغیرهای بسیار مهمی است که می‌تواند بر میزان و نوع صرف اوقات فراغت تأثیر بگذارد. جدول (۱) مروری بر خلاصه پژوهشهای قبلی در این موضوع است.

^۱.Tour

^۲.Show Bern

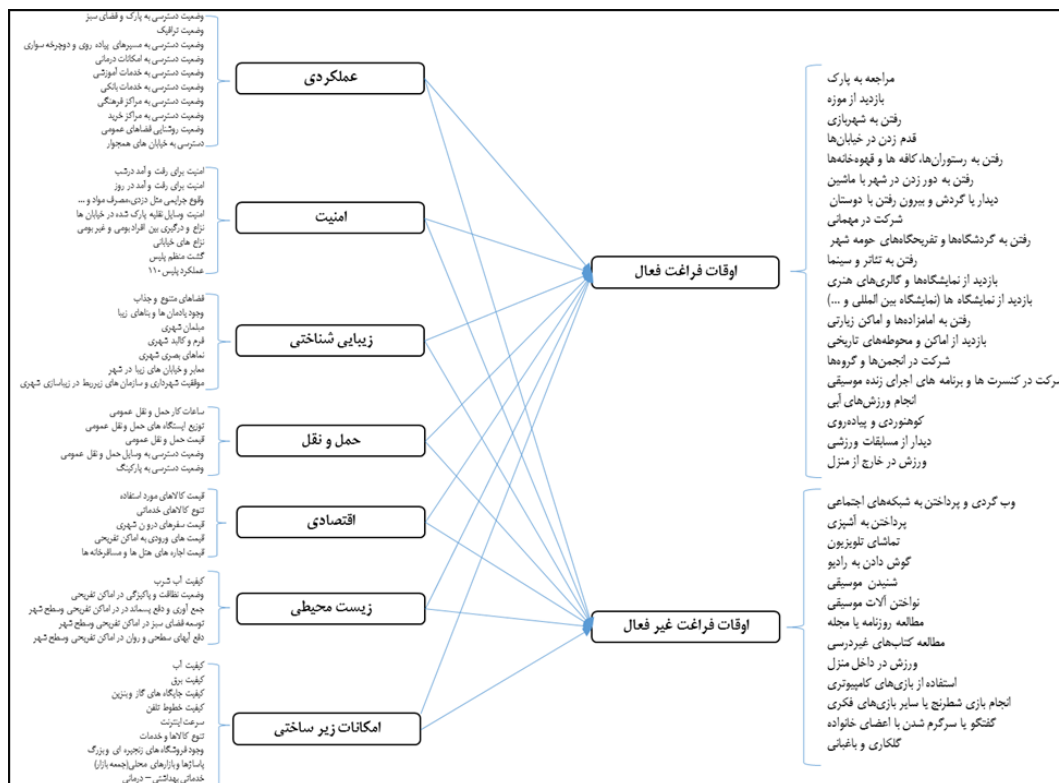
جدول (۱). پیشینه پژوهش

نویسنده	روش	عنوان تحقیق	نتیجه گیری
واشبرون و همکاران (۱۹۹۲)	پیمایشی (پرسش نامه‌ای)	بررسی نحوه گذران الگوهای اوقات فراغت بین شهروندان سیاهپوست و سفیدپوست آمریکایی	با افزایش وزن و سن، اوقات فراغت کاهش می‌یابد. اما با افزایش سطح تحصیلات و درآمد برای همه گروهها و نژادها فعالیت گذران اوقات فراغت هم افزایش می‌یابد
شون برن و همکاران (۲۰۰۲)	پیمایشی (مصاحبه حضوری)	بررسی تحلیل ثانوی اوقات فراغت شهروندان آمریکایی در ۱۹۹۷ - ۹۸ مرکز ملی بهداشت آمریکا	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۶۱/۷ درصد از افراد مورد مراجعه از حداقل صور فعالیت اوقات فراغت استفاده کرده‌اند. همچنین میزان مشارکت مردان در گذران اوقات فراغت بیشتر از زنان بوده است. اوقات فراغت با سن رابطه عکس و با درآمد و تحصیلات رابطه مستقیم دارد. اوقات فراغت در زنان بیوه نسبت به سایر گروهها کاهش می‌یابد
هیس سالیز و همکاران (۲۰۰۱)	پیمایشی. نمونه گیری حدود ۱۹ هزار و ۲۹۸ نفر دانشجو از ۲۳ کشور	بی تحرکی شهروندان در اوقات فراغت	به طور کلی از مجموع ۲۳ کشور، ۴۰ تا ۶۰ درصد پاسخگویان از اینکه فعالیت جسمانی با خطر بیماری قلبی ارتباط دارد، آگاهی داشته و بقیه آگاهی چندانی نداشتند.
مکدون (۲۰۰۵)	پیمایشی (مصاحبه و پرسش نامه)	اوقات فراغت، چالش‌ها و تهدیدها	نویسنده اوقات فراغت را زمینه ساز بروز تهدیدها و چالش‌هایی در زمینه چگونگی گذران وقت و امکان روی آوری به رفتارهای خطرناک و پرمخاطره می‌داند.
Mota(2001)	توصیفی - تحلیلی	تفاوت گذران اوقات فراغت می‌تنی بر فعالیت‌های بدنی در نوجوانان	جنسیت، وضعیت جسمانی، عملکرد تحصیلی بر نوع گذران اوقات فراغت تاثیرات متفاوتی اعمال می‌کنند.
مکدون (۲۰۰۵)	مصاحبه و کتابخانه‌ای	تفاوت‌های فرهنگی و بازتاب آن در کاهش اثربخشی اوقات فراغت	روند رو به گسترش مهاجرت و ناهمگونی فرهنگی ناشی از آن، برنامه ریزان شهری و اجتماعی با معضل چندگانگی فرهنگی و گوناگونی نیازهای اجتماعی در برنامه‌های جامع و کلان برای جامعه دچار سردرگمی کرده است. در برنامه ریزی های مربوط به اوقات فراغت، تعدد فرهنگ‌ها و اختلافات مذهبی و چندگانگی هنجارهای اخلاقی جوامع، خلق یک برنامه اثربخش و جامع را با مشکل مواجه می‌کند.
رسولزاده، اشرف (۱۳۸۴)	میدانی و اسنادی	بررسی جغرافیایی فضاهای گذران اوقات فراغت کودکان شهری، با تأکید بر پارکها، نمونه موردی: پارک شفق تهران	پارک شفق از لحاظ موقعیت، شعاع نفوذ، دسترسی و وسعت از پارکهای محله‌ای بسیار مناسب‌تر بوده اما در طول مداخلات بعدی عملکرد بازی و تفریحی آن تغییر کرده و فضای نامناسبی را برای گذران اوقات فراغت کودکان ایجاد کرده است.
کشکر، سارا (۱۳۸۶)	پرسشنامه	تجزیه و تحلیل عوامل بازدارنده زنان از مشارکت در فعالیتهای ورزش تفریحی شهر تهران	در بین زنان شهر تهران عوامل ساختاری مهم‌ترین دسته از عوامل اثرگذار بر مشارکت آنها در ورزش می‌باشد و سپس عوامل بازدارنده فردی و بین فردی به ترتیب در الویت های دوم و سوم قرار دارند

ابراهیمی و بهنوئی (۱۳۸۸)	پرسش نامه‌ای	بررسی جامعه شناختی رابطه اوقات فراغت با هویت شخصی در بین جوانان شهر بابلسر	بین نوع گذران اوقات فراغت و هویت شخصی جوانان رابطه معنی دار مثبتی وجود دارد.
محمد صادق فلاحت و همکاران (۱۳۸۷)	توصیفی - تحلیلی	تأثیر فضای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت شهروندان	گذران اوقات فراغت باعث نشاط نشادی انسان‌ها می‌باشد و نقش مهمی در زندگی ایفا می‌کند.
سفیری و مدیری (۱۳۸۹)	توصیفی - تحلیلی	تفاوت‌های جنسیتی در اوقات فراغت	جنسیت با توجه به سن، مدرک تحصیلی و پایگاه اجتماعی - اقتصادی اوقات فراغت خاصی را طلب می‌کند.

روش تحقیق

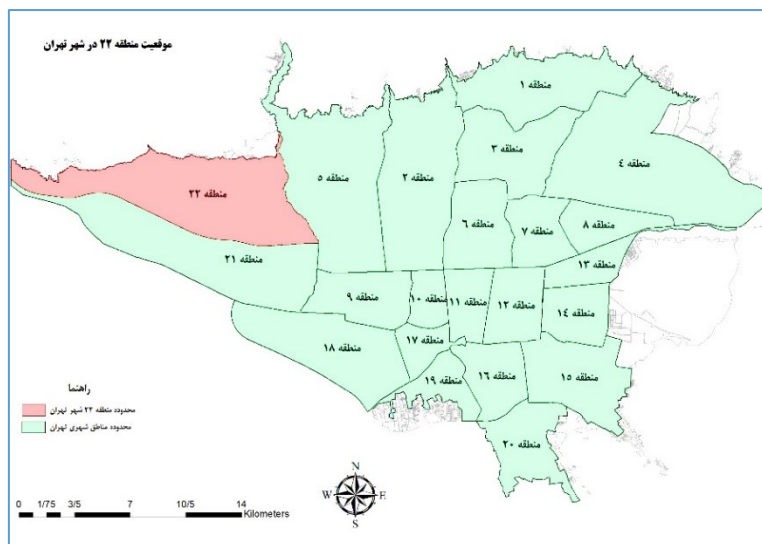
روش تحقیق در این پژوهش روش اکتشافی است و نوع آن کاربردی است و با استفاده از روش اسنادی، ابعاد مفهومی و نظری موضوع، شاخص‌های متفاوت نسبت به اوقات فراغت مورد بررسی قرار گرفته و از روش پیمایشی نیز برای جمع آوری داده‌ها استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است که از روش تصادفی و جامعه نامعین استفاده شده است. تعداد نمونه با استفاده از روش کوکران ۱۳۰ نمونه برآورد شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از هر دو روش کمی و کیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها بدست آمده استفاده خواهد شد. جهت انجام تحلیل‌های آماری و بررسی میزان همبستگی متغیرها از نرم افزار SPSS و آزمونهای سنجش اثر و رابطه یعنی رگرسیون، همبستگی پیرسون و تی تست استفاده خواهد شد. داده‌ها پس از جمع آوری، ویرایش و پردازش نهایی، توسط نرم افزار spss و ذهن پژوهشگر تحلیل خواهند شد. متغیرهای وابسته پژوهش شامل دو نوع از اوقات فعال و غیر فعال است و متغیرهای مستقل آن شامل عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی است شکل (۱).

شکل (۱). متغیرهای پژوهش

شناخت محدوده مورد مطالعه

منطقه ۲۲ شهرداری واقع در شمال غربی شهر تهران با وسعتی حدود ۶۰۰۰ هکتار محدوده شهری و ۳۰ هزار هکتار حریم قرار گرفته است. این منطقه به دلیل ویژگی‌های خاص طبیعی و موقعیت خود در پهنه پایتخت، به عنوان منطقه‌ای مستعد قطب گردشگری شناخته شده و چشم انداز آینده آن بر این اساس استوار شده است. منطقه ۲۲ به لحاظ دارا بودن امکانات بالقوه و بالفعل زیست محیطی و تنوع ساختار زمین از یک سو و بکر بودن قسمت اعظم آن از سوی دیگر مناسب برای فعالیتهای فراغتی و تفریحی در نظر گرفته شده است. این منطقه دارای چشم اندازی از برجهای مسکونی و فضای سبز و پارکهای شهری است. طبق سالنامه آماری ۱۳۹۰ شهر تهران، جمعیت این منطقه در سال ۱۳۸۹۵۸ نفر بوده است و در سال ۱۳۹۵ به ۱۸۰۰۰۰ نفر و پیش بینی شده است تا سال ۱۴۰۴ به ۵۰۰۰۰۰ نفر برسد شکل (۱).

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

نتایج

ارزیابی توصیفی داده‌ها

برای ارزیابی توصیفی داده‌های جمع آوری شده از چهار شاخص مهم میانگین، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی استفاده شده است. جدول (۲) چهار شاخص زیر به تفصیل آمده است.

جدول (۲). ارزیابی توصیفی داده‌ها

کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	میانگین	مؤلفه‌ها	عوامل مؤثر بر اوقات فراغت
۰.۲۳۰	۰.۰۰۰	۰.۵۸۷	۳.۱۰	عملکردی	
-۰.۵۰۲	-۰.۱۶۶	۰.۶۴۸	۳.۵۰	امنیت	
۰.۶۷۹	-۰.۶۴۴	۰.۷۶۱	۳.۸۰	زیبایی شناختی	
۲.۱۳۸	-۰.۷۵۱	۰.۸۴۴	۳.۰۴	حمل و نقل	
-۰.۵۸۹	۰.۰۳۷	۰.۶۶۹	۳.۰۵	اقتصادی	
۱.۴۶۶	-۰.۷۴۷	۰.۸۹۰	۳.۶۰	زیست محیطی	
۰.۵۵۶	-۰.۳۸۵	۰.۶۷۹	۲.۵۰	امکانات زیر ساختی	اوقات فراغت
-۰.۵۰۲	۰.۱۶۶	۰.۶۴۸	۴.۱۰	فعال	
-۰.۵۶۷	۰.۴۰۴	۰.۶۱۵	۳.۵۰	غیر فعال	

پایایی پرسشنامه‌ها (آزمون آلفای کرونباخ)

در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی پرسش نامه از آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که پرسش نامه مربوط به نوع اوقات فراغت به نوع اوقات فراغت فعال و غیر فعال است برابر با ۰/۷۹۹ است. از آنجایی که این رقم بیشتر از عدد ۰/۷ است پس نشان از پایایی بالا است جداول (۳ و ۴).

جدول (۳): مقدار آلفای کرونباخ اوقات فراغت

تعداد مؤلفه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
۲	۰/۷۹۹

جدول (۴): مقدار آلفای کرونباخ پس از حذف اثر سؤالات معین

متغیرها	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
اوقات فراغت فعال	۸۰.۱۰۳۴	۳۵۸.۳۱۰	۰.۳۶۸	۰.۸۷۲
اوقات فراغت غیر فعال	۷۲.۴۴۸۳	۲۶۰.۷۵۶	۰.۶۲۶	۰.۷۵۶

پس از حذف برخی سؤالات غیر نرمال و با توجه به جدول (۴) پایایی اوقات فراغت فعال برابر آب ۰/۸۷۲ و پایایی اوقات فراغت غیر فعال برابر با ۰/۷۵۶ است. بطور کلی باید گفت که پرسش نامه سنجش نوع اوقات فراغت از پایایی بالایی برخوردار است و در رده قابل قبول ($0/8 \geq \alpha > 0/7$) قرار گرفته است. پرسش نامه عوامل مؤثر بر اوقات فراغت منطقه ۲۲ تهران در قالب ۷ مؤلفه بوده که پایایی آن به شرح جداول (۶ و ۵) است. مقدار به دست آمده برابر است با ۰/۸۲۵ که نزدیک به یک بوده و نشان از پایایی بالا پرسش نامه است.

جدول (۵): مقدار آلفای کرونباخ عوامل مؤثر بر اوقات فراغت

تعداد مؤلفه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
۷	۰/۸۲۵

جدول (۶): مقدار آلفای کرونباخ پس از حذف اثر سؤالات معین

متغیرها	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
عملکردی	۱۳۱.۴۶۶۷	۴۲۸.۳۲۶	۰.۴۲۷	۰.۸۶۳
امنیت	۱۱۹.۹۶۶۷	۳۶۰.۰۳۳	۰.۵۷۶	۰.۷۶۵
زیبایی شناختی	۱۲۹.۳۰۰۰	۳۷۷.۰۴۵	۰.۶۲۱	۰.۸۶۹
حمل و نقل	۱۲۵.۳۶۶۷	۳۱۰.۵۸۵	۰.۲۵۱	۰.۸۴۳
اقتصادی	۱۱۴.۳۳۳۳	۳۱۸.۷۸۲	۰.۶۱۰	۰.۷۴۵
زیست محیطی	۱۲۶.۷۰۰۰	۳۳۹.۰۴۵	۰.۶۶۳	۰.۷۹۲
امکانات زیر ساختی	۱۲۹.۸۶۶۷	۴۰۱.۳۶۱	۰.۴۴۲	۰.۷۹۹

پس از حذف برخی از سؤالات غیر طبیعی و با توجه به جدول فوق مقدار آلفای کرونباخ برای تک تک مؤلفه‌ها از پایایی مطلوبی برخوردار هستند. بیشترین پایایی مربوط است به مولفه زیباشناختی که مقدار آن برابر است به

۰/۸۶۹ که در رده خوب ($0/9 \leq \alpha < 0/8$) قرار دارد و کمترین آن مربوط است به مؤلفه اقتصادی که مقدار آن برابر است به ۰/۷۴۵ و در رده قابل قبول قرار گرفته است.

سنجش نرمال بودن داده‌ها (آزمون کولموگوروف - اسمیرنف (k-s))
برای بررسی نرمال بودن داده‌های جمع آوری شده از آزمون کولموگوروف - اسمیرنف (k-s) استفاده شده است.

جدول (۷). آزمون کولموگوروف - اسمیرنف (k-s) اوقات فراغت

		اوقات فراغت فعال	اوقات فراغت غیر فعال
تعداد		۱۳۰	۱۳۰
Normal Parameters	Mean	۲۸.۸۶	۳۵.۹۶
	Std. Deviation	۹.۴۴۵	۱۰.۶۷۸
Most Extreme Differences	Absolute	.۱۶۴	.۱۱۲
	Positive	.۱۶۴	.۱۱۲
	Negative	-.۰۹۲	-.۰۶۳
Test Statistic		.۱۶۴	.۱۱۲
Asymp. Sig. (2-tailed)		۰.۸۹۱	۰.۷۵۴

جدول (۷) نتایج و معیار تصمیم (P-Value) دقت کنید می‌بینید که مقدار آن در دو مؤلفه اوقات فراغت فعال و اوقات فراغت غیر فعال به ترتیب ۰/۸۹۱ و ۰/۷۵۴ است. نشان از پذیرش فرض صفر دارد. یعنی دلیلی برای رد این فرضیه که "نمونه مورد نظر از توزیع نرمال به دست آمده است"، وجود ندارد. به عبارتی توزیع این نمونه، نرمال است.

جدول (۸). آزمون کولموگوروف - اسمیرنف (k-s) عوامل مؤثر بر اوقات فراغت

		عملکردی	امنیت	زیبایی شناختی	حمل و نقل	اقتصادی	زیست محیطی	امکانات زیر ساختی
N		۳۸۳	۳۸۳	۳۸۳	۳۸۳	۳۸۳	۳۸۳	۳۸۳
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	۱۴.۷۰	۲۶.۲۰	۱۶.۸۶	۲۰.۸۰	۳۱.۸۳	۱۹.۴۶	۱۶.۳۰
	Std. Deviation	۲.۱۶	۴.۲۶	۳.۴۲	۹.۰۰۳	۵.۵۷	۴.۵۶	۳.۳۲
Most Extreme Differences	Absolute	.۱۲۶	.۱۳۰	.۲۱۶	.۲۱۲	.۱۶۲	.۱۴۱	.۱۶۴
	Positive	.۱۱۷	.۰۶۴	.۱۱۸	.۲۱۲	.۱۶۲	.۰۸۶	.۱۱۷
	Negative	-.۱۲۶	-.۱۳۰	-.۲۱۶	-.۱۶۰	-.۰۶۷	-.۱۴۱	-.۱۶۴
Test Statistic		.۱۲۶	.۱۳۰	.۲۱۶	.۲۱۲	.۱۶۲	.۱۴۱	.۱۶۴
Asymp. Sig. (2-tailed)		.۰۶۴	.۷۲۴	.۵۶	.۹۲۱	.۷۴۱	.۶۷۸	.۵۰۱

با توجه به جدول (۸) و معیار تصمیم (P-Value) دقت کنید می‌بینید که مقدار آن در ۷ عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی به ترتیب ۰/۵۶، ۰/۷۲۴، ۰/۰۶۴، ۰/۹۲۱، ۰/۷۴۱، ۰/۶۷۸ و ۰/۵۰۱ است. نشان از پذیرش فرض صفر دارد. یعنی دلیلی برای رد این فرضیه که "نمونه مورد نظر از توزیع نرمال به دست آمده است"، وجود ندارد. به عبارتی توزیع این نمونه، نرمال است.

سنجش متغیرها (آزمون تی تک نمونه‌ای)

آزمون میانگین یک جامعه بر مبنای توزیع T، یک آزمون پارامتریک می‌باشد و زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد میانگین یک جامعه، با یک حالت معمول و رایج، استاندارد و یا حتی یک عدد فرضی و مورد انتظار مقایسه می‌شود. (حبیب پور، صفری، ۱۳۹۱، ۵۳۸). آزمون T تک نمونه‌ای میزان تفاوت میانگین داده‌های گردآوری شده از یک مقدار مورد ادعا را نشان داده و که معنی داری آن نشان از تفاوت این دو میانگین دارد. در مقاله حاضر عدد سه در طیف‌های بکار رفته لیکرت حد میانه می‌باشد در نتیجه میانگین بالاتر از ۳ وضعیت مطلوب و میانگین ۳ و پایین‌تر از ۳ وضعیت نامطلوب را نشان می‌دهد. پژوهش حاضر در پی بررسی عوامل اثرگذار بر نحوه گذران اوقات فراغت که با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای. بوسیله یک میانگین واقعی و حد متوسط می‌باشد جدول (۹).

جدول (۹). آزمون تی تک نمونه انواع اوقات فراغت

معیارها	انواع اوقات فراغت	3 = میانگین مفروض											
		t اماره	انحراف معیار	سطح معناری	اختلاف دو میانگین	میانگین							
						بازه اطمینان							
انواع اوقات فراغت	انواع اوقات فراغت	۵.۳	.۹۱	.۰۰۰	۱.۱۰	۴,۱۰	میانگین واقعی	کرانه پایین	کرانه بالا				
							۱۳.۰	.۵۱	.۰۰۱	.۵۰	۳,۵۰	۱.۲۵	۱.۷۴
							۰.۷۷	۱,۱	.۰۰۰	.۸۰	۳,۸۰	-۰.۳۳	۰.۷۳

با توجه به جدول (۹) باید گفت که میانگین واقعی به دست آمده بیشتر از میانگین مفروض است. از این رو باید اذعان کرد که نظر شهروندان ساکن در منطقه ۲۲ تهران در رابطه با نوع اوقات فراغت بیشتر به سمت اوقات فراغت فعال بوده است. به عبارت دیگر تمایل بیشتری به اوقات فراغت خارجی یا فعال دارند (میانگین به دست آمده برابر با ۴/۱۰ است)

جدول (۱۰). آزمون تی تک نمونه عوامل مؤثر بر انواع اوقات فراغت

معیارها	عوامل مؤثر بر اوقات فراغت	۳ = میانگین مفروض						
		t اماره	انحراف معیار	سطح معناری	اختلاف دو میانگین	میانگین واقعی	بازه اطمینان	
							کراانه پایین	کراانه بالا
انواع اوقات فراغت	عملکردی	۵.۳	۰.۹۱	۰.۰۰۰	۰.۱۰	۳.۱۰	۰.۶۷	۱.۵۲
	امنیت	۱۳.۰	۰.۵۱	۰.۰۰۱	۰.۵۰	۳.۵۰	۱.۲۵	۱.۷۴
	زیبایی شناختی	۰.۷۷	۱.۰۱	۰.۰۰۰	۰.۸۰	۳.۸۰	-۰.۳۳	۰.۷۳
	حمل و نقل	۶.۸	۰.۶۸	۰.۰۲۳	۰.۰۴	۳.۰۴	۰.۷۲	۱.۳۷
	اقتصادی	۶.۱	۰.۷۵	۰.۰۲۱	۰.۰۵	۳.۰۵	۰.۶۹	۱.۴۰
	زیست محیطی	۲.۵	۱.۰۰۵	۰.۰۱۹	۰.۶۰	۳.۶۰	۰.۱۱	۱.۰۸
	امکانات زیر ساختی	-۲.۵	۰.۸۸	۰.۰۲۱	-۰.۵۰	۳.۵۰	-۰.۹۱	-۰.۰۸
	وضعیت نهایی	-۱.۶	۱.۱۸	۰.۱۴۸	۰.۶۰	۳.۶۰	-۰.۹۵	۰.۱۵

جدول (۱۰) نیز متغیرهایی که بر نوع اوقات فراغت در منطقه ۲۲ تهران تأثیر دارند، سنجش کرده است. در تمام مؤلفه‌های بررسی شده میانگین به دست آمده بیشتر از میانگین مفروض است. به عبارت دیگر تمام عوامل فوق در انتخاب نوع اوقات فراغت مؤثر هستند. مؤلفه زیبا شناختی و زیست محیطی به ترتیب برابر با ۳/۸۰ و ۳/۶۰ است که بیشتر میانگین را دارند. در مقابل مؤلفه‌های حمل و نقل و اقتصادی به ترتیب ۳/۰۴ و ۳/۰۵ کمترین میانگین را دارند.

بررسی رابطه میان متغیرها (آزمون همبستگی پیرسون)

در این بخش از پژوهش همبستگی میان عوامل مؤثر بر اوقات فراغت بر هر دو نوع آن یعنی فعال و غیر فعال مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

جدول (۱۱). نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و وابسته (اوقات فراغت فعال)

(اوقات فراغت فعال)				متغیر وابسته
نوع رابطه	شدت رابطه	ضریب همبستگی	سطح معناداری	
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۷۰۲	۰.۰۰۰	عملکردی
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۸۱۲	۰.۰۰۰	امنیت
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۸۵۱	۰.۰۰۰	زیبایی شناختی
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۷۲۵	۰.۰۰۱	حمل و نقل
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۶۵۸	۰.۰۰۳	اقتصادی
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۷۴۸	۰.۰۰۲	زیست محیطی
مستقیم	همبستگی قوی	۰.۸۱۹	۰.۰۰۰	امکانات زیر ساختی

جدول (۱۱) میزان همبستگی مؤلفه‌های عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی بر اوقات فراغت فعال مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج آن نشان می‌دهد که در

میان مؤلفه‌های گفته شده، مؤلفه‌های زیبا شناختی و امکانات زیرساختی به ترتیب با همبستگی ۰/۸۵۱ و ۰/۸۱۹ بیشترین همبستگی را با اوقات فراغت فعال دارند. به عبارت دیگر هرچه وضعیت زیبا شناختی و امکانات زیرساختی در وضعیت مطلوبتری باشد، اوقات فراغت فعال بیشتر خواهد بود. رابطه این دو متغیر با صورت همبستگی قوی و نوع رابطه نیز مستقیم است. سایر مؤلفه‌ها نیز همبستگی قوی و مستقیمی بر اوقات فراغت فعال دارند.

جدول (۱۲). نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و وابسته (اوقات فراغت غیرفعال)

اوقات فراغت غیرفعال				متغیر وابسته
نوع رابطه	شدت رابطه	ضریب همبستگی	سطح معنا داری	متغیر مستقل
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۳۲۱	۰,۰۰۰	عملکردی
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۴۱۶	۰,۰۰۰	امنیت
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۳۸۷	۰,۰۰۰	زیبایی شناختی
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۲۵۴	۰,۰۰۰	حمل و نقل
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۲۲۷	۰,۰۰۰	اقتصادی
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۲۷۴	۰,۰۰۰	زیست محیطی
مستقیم	همبستگی ضعیف	۰,۳۷۵	۰,۰۰۰	امکانات زیر ساختی

جدول (۱۲) نیز میزان همبستگی میان متغیر مستقل (مؤلفه‌های عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی) بر اوقات فراغت غیرفعال مورد بررسی قرار داده است. نتایج آن نشان می‌دهد که در میان مؤلفه‌های گفته شده، مؤلفه‌های امنیت و امکانات زیرساختی به ترتیب با همبستگی ۰/۴۱۶ و ۰/۳۷۵ بیشترین همبستگی را با اوقات فراغت غیرفعال دارند. به عبارت دیگر هرچه وضعیت امنیت و امکانات زیرساختی در وضعیت مطلوبتری باشد، اوقات فراغت غیرفعال بیشتر خواهد بود. اما آنچه در جدول فوق مشخص است که همبستگی میان متغیر مستقل و متغیر وابسته به صورت ضعیف است. درواقع اوقات فراغت غیرفعال یا داخلی همبستگی کمی با وجود شرایط زمینه‌ای لازم برای خود دارد.

بررسی ضریب تأثیر (آزمون رگرسیون)

در پژوهش حاضر برای تخمین روابط بین متغیرها از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. تحلیل رگرسیون به پژوهش کمک می‌کند در فهم اینکه چگونه مقدار متغیر وابسته با تغییر هر کدام از متغیرهای مستقل و با ثابت بودن دیگر متغیرهای مستقل تغییر می‌کند. علاوه بر این تحلیل رگرسیون برای شناخت ارتباط میان متغیر مستقل و وابسته و شکل این روابط استفاده شده است.

جدول (۱۳). آزمون ضریب تأثیر (رگرسیون) متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (اوقات فراغت فعال)

اوقات فراغت فعال	متغیر وابسته

متغیر مستقل	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین (R Square)	ضریب بتا (β)	مقدار ثابت	سطح معنا داری
عملکردی	۰,۷۰۲	۰,۰۶۵	۰,۳۴۹	۲,۲۹۳	۰,۰۰۰
امنیت	۰,۸۱۲	۰,۰۸۸	۰,۳۸۰	۳,۰۶۷	۰,۰۱۲
زیبایی شناختی	۰,۸۵۱	۰,۰۹۹	۰,۳۹۷	۲,۴۵۹	۰,۰۰۰
حمل و نقل	۰,۷۲۵	۰,۰۷۰	۰,۳۵۵	۲,۸۴۳	۰,۰۰۰
اقتصادی	۰,۶۵۸	۰,۰۵۶	۰,۳۲۱	۲,۱۶۷	۰,۰۱۲
زیست محیطی	۰,۷۴۸	۰,۰۷۴	۰,۳۵۷	۲,۴۸۷	۰,۰۰۰
امکانات زیر ساختی	۰,۸۱۹	۰,۰۹۱	۰,۳۸۸	۲,۷۴۱	۰,۰۰۰

جدول (۱۳) ضریب تأثیر متغیر مستقل (مؤلفه‌های عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی) بر اوقات فراغت فعال نشان می‌دهد. با توجه به جدول فوق، از میان متغیرهای مستقل، مؤلفه‌های زیبا شناختی و امکانات زیرساختی با ضریب تعیین برابر با ۰/۰۹۹ و ۰/۰۹۱ درصد بیشترین رابطه را با اوقات فراغت فعال در منطقه ۲۲ شهر تهران دارد. در مقابل مؤلفه‌های اقتصادی و عملکردی و اقتصادی به ترتیب با ضریب تعیین ۰/۰۶۵ و ۰/۰۵۶ کمترین تأثیر را دارند. در ادامه ضریب تأثیر متغیر مستقل بر اوقات فراغت غیر فعال آمده است جدول (۱۴).

جدول (۱۴). آزمون ضریب تأثیر (رگرسیون) متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (اوقات فراغت غیرفعال)

اوقات فراغت غیر فعال					متغیر وابسته
سطح معنا داری	مقدار ثابت	ضریب بتا (β)	ضریب تعیین (R Square)	ضریب همبستگی R	متغیر مستقل
۰,۰۰۰	۳,۲۵۲	۰,۱۶۹	۰,۰۳۵	۰,۳۲۱	عملکردی
۰,۰۱۲	۳,۱۴۷	۰,۱۹۰	۰,۰۴۶	۰,۴۱۶	امنیت
۰,۰۰۰	۲,۵۶۸	۰,۱۷۴	۰,۰۳۹	۰,۳۸۷	زیبایی شناختی
۰,۰۰۰	۳,۰۴۷	۰,۱۵۱	۰,۰۲۹	۰,۲۵۴	حمل و نقل
۰,۰۱۲	۳,۱۹۰	۰,۰۹۰	۰,۰۲۶	۰,۲۲۷	اقتصادی
۰,۰۰۰	۲,۲۴۱	۰,۱۵۸	۰,۰۳۱	۰,۲۷۴	زیست محیطی
۰,۰۰۰	۲,۴۵۹	۰,۲۵۴	۰,۰۸۲	۰,۳۷۵	امکانات زیر ساختی

جدول (۱۴) نیز ضریب تأثیر متغیر مستقل (مؤلفه‌های عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی) را بر اوقات فراغت غیرفعال نشان می‌دهد. ضریب تأثیر مؤلفه‌های مستقل بر متغیر وابسته در این جدول به گونه دیگر است. به عبارت دیگر ضریب تأثیر بر اوقات فراغت غیر فعال کمتر از اوقات فراغت فعال است. بیشتر ضریب تأثیر مربوط به مؤلفه امکانات زیرساختی با ضریب تعیین ۰/۰۸۲ است و کمترین آن مربوط به مؤلفه اقتصادی با ضریب تعیین ۰/۰۲۶ است.

نتیجه گیری

گذران اوقات فراغت به عنوان یک سبک زندگی می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار بگیرد. این عوامل بر میزان نوع فراغت‌های آنها نیز متغیر است. در بخش اول تحلیل به سنجش هر کدام از متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از آزمون تی تک نمونه در منطقه ۲۲ شهر تهران پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که در تمامی مؤلفه‌های مورد بررسی میانگین مفروض از میانگین واقعی کمتر است. به عبارت دیگر شهروندان منطقه ۲۲ اوقات فراغت داخلی و خارجی را انجام می‌دهند و از طرف دیگر عوامل مؤثر بر آن را نیز می‌شناسند. در ادامه برای سنجش همبستگی و رابطه میان متغیر مستقل (مؤلفه‌های عملکردی، امنیت، زیبایی شناختی، حمل و نقل، اقتصادی، زیست محیطی و امکانات زیر ساختی) از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. در این بخش، همبستگی میان متغیر مستقل و متغیرهای وابسته فعال و غیر فعال به صورت جداگانه انجام شد. نتایج این بخش نشان داد که متغیرهای مستقل بیشترین همبستگی را با اوقات فراغت فعال یا خارجی دارند. در این مؤلفه‌های مورد نظر بیشتر همبستگی را مؤلفه امکانات زیرساختی و مؤلفه زیباشناسی داشته است. همبستگی میان این دونوع متغیر به صورت مستقیم و قوی بوده است. اما وضعیت برای متغیر وابسته اوقات فراغت غیر فعال به گونه دیگر بود؛ به عبارت دیگر همبستگی ضعیفی و البته مثبتی میان متغیر مستقل و وابسته وجود داشته است. با این حال بیشتر همبستگی را مؤلفه‌های امنیت و امکانات زیرساختی با اوقات فراغت غیرفعال داشته است. در پژوهش حاضر برای تخمین روابط بین متغیرها از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. تحلیل رگرسیون به پژوهش کمک می‌کند در فهم اینکه چگونه مقدار متغیر وابسته با تغییر هر کدام از متغیرهای مستقل و با ثابت بودن دیگر متغیرهای مستقل تغییر می‌کند. علاوه بر این تحلیل رگرسیون برای شناخت ارتباط میان متغیر مستقل و وابسته و شکل این روابط استفاده شده است. این تحلیل نیز برای اوقات فراغت فعال و غیر فعال نیز به صورت جداگانه انجام شد. نتایج نشان داد که از میان متغیرهای مستقل، مؤلفه‌های زیبا شناختی و امکانات زیرساختی با ضریب تعیین برابر با ۰/۰۹۹ و ۰/۰۹۱ درصد بیشترین رابطه را با اوقات فراغت فعال در منطقه ۲۲ شهر تهران دارد. در مقابل مؤلفه‌های اقتصادی و عملکردی و اقتصادی به ترتیب با ضریب تعیین ۰/۰۶۵ و ۰/۰۵۶ کمترین تأثیر را دارند. در طرف دیگر ضریب تأثیر بر اوقات فراغت غیر فعال کمتر از اوقات فراغت فعال است. بیشتر ضریب تأثیر مربوط به مؤلفه امکانات زیرساختی با ضریب تعیین ۰/۰۸۲ است و کمترین آن مربوط به مؤلفه اقتصادی با ضریب تعیین ۰/۰۲۶ است. بطور کلی باید گفت که در اوقات فراغت منطقه ۲۲ شهر تهران عوامل مختلفی مؤثر هستند. میزان تأثیر و همبستگی این عوامل در نوع اوقات فراغت (منظور فعال و غیر فعال) متفاوت است. به عبارت دیگر اوقات فراغت داخلی یا غیر فعال کمتر تحت تأثیر محیط خارجی و شرایط زمینه‌ای قرار دارد. اما در طرف دیگر اوقات فراغت فعال یا خارجی در منطقه ۲۲ تهران به شدت تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای و محیط بیرونی است.

- ابراهیمی، قربانعلی و دیگران، (۱۳۹۰) اوقات فراغت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهرستان جویبار، جامعه شناسی کاربردی، ۴۴: ۳۶-۵۰.
- امیر فخریان مصطفی، علیرضا معینی (۱۳۹۳) برنامه ریزی گردشگری و گذران اوقات فراغت در شهر مشهد با تاکید بر شناسایی الگوهای گذران اوقات فراغت ساکنین مناطق شهری، مجله تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۴(۳۳): ۱-۶.
- باقری، معصومه و بهمنی، سجاد (۱۳۹۳) بررسی تغییرات سبک زندگی بر گذران اوقات فراغت، فصلنامه توسعه اجتماعی، ۸(۳): ۲۵-۴۱.
- پور اسماعیل، احسان (۱۳۸۵) بهره وری از اوقات فراغت با توجه به نظرات جامعه شناسان و مقایسه آن با آموزه‌های وحیانی، مجله پژوهش دینی، ۱۴: ۲۰۷-۱۸۳.
- تورکیل‌دسن، جورج (۱۳۸۲) اوقات فراغت و نیازهای مردم، مترجمین عباس اردکانیا و عباس حسینی، انتشارات نوربخش.
- خواجه نوری، بیژن (۱۳۸۷) بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گذران اوقات فراغت، مطالعات موردی: دانش آموزان دبیرستان شهرستان آباد، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی.
- دومازیر، ژوفر (۱۳۷۵) مقدمه‌ای بر جامعه شناسی فراغت، ترجمه علی اسدی، مجله فرهنگ و زندگی، شماره ۱۲، تهران.
- روجک، کریس (۱۳۸۸) نظریه فراغت: اصول و تجربه‌ها، مترجم: عباس مخبر، موسسه نشر شهر، تهران.
- سفیری، خدیجه؛ مدیری، فاطمه (۱۳۸۹) تفاوت‌های جنسیتی در اوقات فراغت، فصلنامه تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری، دوره جدید، ۵۹: ۱۷۰-۱۴۷.
- شاطریان، محسن، اشنویی، امیر و گنجی پور، محمود (۱۳۹۱) تحلیل فضایی نحوه و میزان گذران اوقات فراغت (نمونه موردی بافت قدیم و بافت جدید شهر کاشان)، مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۱(۱): ۱-۲۰.
- شکوری، علی (۱۳۸۵۹). تمایز پذیری و هویت اجتماعی مبتنی بر مصرف، مطالعاتی در جوانان شهر تهران. مجله جهانی رسانه، ۲: ۲۴-۳۰.
- فلاح، محمد صادق، کلامی، مریم (۱۳۸۷)، تأثیر قضا‌های باز شهری بر کیفیت اوقات فراغت شهروندان، فصلنامه مدیریت شهری، ۲۲.
- قرخلو، مهدی (۱۳۸۶) جغرافیای جهانگردی و برنامه ریزی اوقات فراغت، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
- محمدی ده چشمه مصطفی، ناهید سجادیان، علی شجاییان، نرگس قیصری (۱۳۹۷) بررسی تطبیقی جغرافیای فراغت در کلان شهر اهواز، مجله تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۸(۴۸): ۲۱۷-۲۳۹.
- محمدی یگانه، بهروز، صفی، فاطمه (۱۳۸۷)، تحلیل عوامل فردی مؤثر بر گذاران اوقات فراغت خانگی در شهرهای میانی کشور مطالعه موردی: شهر زنجان، فصلنامه اندیشه جغرافیایی، ۷(۱۳): ۴۳-۲۹.
- منشی زاده، رحمت اله (۱۳۷۶) جهانگردی، انتشارات مسعی، چاپ اول، تهران.
- موحد علی (۱۳۹۶) مقدمه‌ای بر گردشگری شهری، انتشارات پرهام، تهران.
- Bradley, G.L & Inglis. B.C (2012). Adolescent leisure dimensions, psychosocial adjustment, and gender effects. Journal of Adolescence. Pp 1-10.

Caldwell, L. L., Darling, N (1999) "**Leisure context, parental control, and resistance to peer pressure as predictors of adolescent partying and substance use: An ecological perspective**", Journal of Leisure Research, 31(1), 57-77.

Chubb, M. & Chubb, H (1981) **One third of our time**, Wiley, chic ester.

Featherstone, M (1987) **Lifestyle and consumer Culture, Theory**. Culture and Society, 41(1): 55-70.

Katz- Gerro, Tally (1999) **Cultural consumption and social stratification: Leisure activities, musical tastes, and social location**. Sociological Perspectives, Vol. 42, No. 4, p.627-646.

Parker, S. (2006). **the People of Providence**. A Housing Estate and some of its Inhabitants, London: Penguin press.

Wood, J (2012) **Interpersonal Communication: Every day encounters**. Boston, cengage Learning.